

Türk Yükseköğretim Finansmanına İlişkin Görüşler*

Views on the Finance of Turkish Higher Education*

Metin ÖZKAN, Tokay GEDİKOĞLU

ÖZ

Bu araştırma, yükseköğretimin finansmanı konusunda yapılan tartışmaların son yıllarda yoğunlaşması, artan yükseköğretim talebini karşılamada sürdürülebilir kaynak yaratma arayışları ve Türkiye’de yükseköğretim finansmanına yönelik akademik çalışma eksikliğinden doğmuş ve bir gereklilik olarak görülmüştür. Bu gereklilik doğrultusunda, Türk yükseköğretim finansmanının nasıl olması gerektiğine ilişkin görüşlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini üniversitelerde finansman ile ilgili idari kadrolarda çalışan personel oluşturmaktadır. Örneklemeye dâhil edilen üniversiteler, “University Ranking by Academic Performance (URAP)” tarafından belirlenen sıralama esas alınarak tabakalı örneklemeye yöntemine dayalı olarak belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemini bu üniversitelerin finansmanı ile ilgili idari görevlerde bulunan 138 personel oluşturmaktadır. Veri toplama amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen 48 maddelik anket kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre yükseköğretimin ağırlıklı olarak kamusal kaynaklar yerine kaynak çeşitlemesi yoluyla finanse edilmesi gerektiği söylenebilir. Bu yöntemin ayrıca mali özerkliği geliştirebileceği, böylece kaynakların daha etkin kullanımına fırsat sağlayabileceği ifade edilmektedir. Kamu bütçesinden üniversitelere aktarılacak kaynak miktarının tespitinde performans kriterlerinin belirleyici olması, belirlenen miktarın üniversitelere doğrudan tahsis yöntemiyle verilmesi ve üniversitelerin bu bütçeyi kendi önceliklerine göre harcaması gerekmektedir.

Anahtar Sözcükler: Yükseköğretim, Eğitim finansmanı, Bütçe, Mali özerklik, Özkaynak yaratma

ABSTRACT

This research originated from the increasing number of discussions in relation to the financial support of higher education, the quest for creating sustainable resources for the increasing demand of higher education and the inadequate number of academic research that focuses on the finance of higher education in Turkey and seen as a necessity. In line with this requirement, it is aimed to determine the opinions of the participants regarding how the Turkish Higher Education should be financed. The study population consists of administrative staffs who conduct financial issues in universities. Universities included into the sample are identified based on stratified sampling method by considering the rankings revealed by “University Ranking by Academic Performance (URAP)”. The sample of the study includes 138 staffs conducting the financial issues of these universities. The data are collected by means of a questionnaire consisting of 48 items developed by the researchers. According to the findings, higher education should be financed predominantly by diversification of the resources instead of financing by public resources. It is suggested that this method can also develop financial autonomy and thus can provide an opportunity for using the resources more effectively. Resources from the public budget to determine the amount to be transferred to the university is a determinant of performance criteria, the amount determined by the method of allocation be given directly to universities and colleges by the method of budget spending this budget bag is required. Performance criteria should be taken into consideration during the identification of resources to be transferred to universities from the public budget, the amount determined should be assigned directly to universities and universities should spend this budget by considering their own priorities.

Keywords: Higher education, Education finance, Budget, Financial autonomy, Creating equity

*Bu çalışma Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü’nde yapılan Türk yükseköğretim sistemi için sürdürülebilir bir finansman model önerisi isimli doktora tezinden türetilmiştir.
*This study has been derived from the PhD thesis named, a proposal for sustainable finance model for Turkish Higher Education System conducted in Institution of Educational Sciences in Gaziantep University (“).

Metin ÖZKAN (✉)

Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, Gaziantep, Türkiye
Gaziantep University, Gaziantep Faculty of Education, Gaziantep, Turkey
metinozkan@gantep.edu.tr

Tokay GEDİKOĞLU

Zirve Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Gaziantep, Türkiye
Zirve University, Faculty of Education, Gaziantep, Turkey

Geliş Tarihi/Received : 03.03.2014

Kabul Tarihi/Accepted : 21.04.2014

GİRİŞ

Yükseköğretimin bilgi çağının gereklilikleri çerçevesinde diğer eğitim kademelerinden farklı görevleri bulunmaktadır. Yükseköğretim kurumları bilgi üretme ve aktarma, yenilikçi ve eleştirel bakış açısını yayma ve kaliteli insan gücü yetiştirme gibi özellikleri ile toplumun geleceğini derinden etkileme potansiyeline sahip önemli bir aktördür (Küçükcan & Gür, 2009). Bu önem, yükseköğretim hizmetinin kalitesi ile orantılı olarak devletlerin sağlık, eğitim, çevre, enerji, kentsel gelişim, uluslararası ilişkiler, ekonomik rekabet, savunma ve ulusal güvenlik alanlarında karşılaştıkları sorunlara çözüm üretebilmeleri ile ilişkilidir (Yaraşır, 2004; Baum & Payea, 2005; Yeşilbağ, 2005; Küçükcan & Gür, 2009). Diğer bir anlatımla, genelde eğitim özelde ve özellikle yükseköğretim günümüzde diğer toplumsal alt sistemlerin işleyişinde oldukça belirleyici bir yere sahiptir.

Yükseköğretim kurumlarının bireylere yenilikçi ve eleştirel düşünmeyi öğretebilme gibi üst bilişsel gelişimi amaçlamaları bakımından diğer eğitim kurumlarından ayrı işlevleri bulunmaktadır. 21. yüzyılın yeni toplumsal tasarımı da, yeni insan tipi de ancak üniversitelerin bu fonksiyonu ile gerçekleştirilebilir. Bu amaçla insan gücü kaynaklarını geliştirme çabası içerisinde olan ülkeler yükseköğretim sistemlerini geliştirmek için yoğun bir çaba sarf etmekte, bu çaba içerisinde ülkeler bazı sorunlarla da karşı karşıya kalmaktadırlar.

Yükseköğretim ile ilgili öne çıkan sorunlar, yükseköğretim görmek isteyen öğrenci sayısındaki artış, artışla doğru orantılı olarak eğitim maliyet ve harcamalarında yükselme ve bu değişkenlerle ilişkili olarak eğitimin niteliğini garanti altına alma olarak özetlenebilir. Bu sorun alanlarının merkezinde, yükseköğretimdeki okullaşma oranının hızlı bir şekilde artmasının doğal bir sonucu olarak merkezi hükümetlerin yükseköğretime kaynak ayırmada problemler yaşaması yer almaktadır. Yükseköğretime yeterli kaynak ayırabilen ülkelerde de, bu hizmeti üretmek için yüksek harcama yapılması ve bu harcamaların sürekli artan öğrenci sayısı ile birlikte ileride sorun yaratacak bir düzeyde borçlanarak yapılması (Teker & Teker, 2012) finansman tartışmalarının devam etmesine neden olmaktadır.

Gelişmiş ülkeler merkezi bütçeden yükseköğretim için ayırdıkları kaynakları arttırma imkânına sahip olsalar da, daha yüksek niteliğe ulaşabilmek amacıyla, yükseköğretimin finansmanına ve niteliğine katkıda bulunacak yeni uygulamaları hayata geçirmek zorundadırlar. Diğer bir anlatımla kaynakların azlığı birçok ülke için sorun olmakla birlikte, kaynakların etkin kullanımı tüm ülkeleri ilgilendiren bir konu olarak dikkat çekmektedir. Kamusal kaynakları çeşitlendirmek ve yükseköğretime ayrılan kaynakların daha etkin kullanımını sağlamak amacıyla yükseköğretimin ücretli hale getirilmesi, özel üniversitelerin açılması ve üniversitelerin kendi öz kaynaklarını arttırmaları konuları, yükseköğretim konusunda önemli tartışma alanlarını oluşturmaktadır (Küçükcan & Gür, 2009). Benzer şekilde kamunun yaptığı desteğin eğitim-öğretim hizmeti veren üniversitelere doğrudan ödenmesi yerine, onu tüketebilecek olanlara (öğrenciler veya aileleri) yapılması esasına dayanan dolaylı bir uygulama olan kupon yaklaşımı (Söyler, 2009) son yıllarda çok tartışılan bir konudur. Kupon yaklaşımı,

fiyat karşılığı sunulabilmesi mümkün olan bazı kamusal nitelikli mal ve hizmetlerin serbest piyasa ekonomisinde de pazarlanmasını kolaylaştıran ve söz konusu mal ve hizmetlerin düşük gelirli kesimler tarafından da tüketilebilmesini sağlayan bir yöntem olarak ifade edilebilir (Buyrukoğlu, 2010). Bu tartışma alanlarının her biri yükseköğretimin finansmanı ile birlikte yükseköğretimin diğer fonksiyonlarını da etkilemeleri bakımından önemli görülmektedir. Örneğin, bireylerin yükseköğretim finansmanına katılmaları konusu sadece yeni kaynak yaratma arayışları olarak değerlendirilmemeli, yapılan katkı ile birlikte bireylerin maliyetine katıldıkları bir yükseköğretime daha etkin olması konusunda zorlayabileceği düşünülmelidir. Benzer şekilde, kendi kaynaklarını üreten üniversiteler bu kaynakları kendi önceliklerine göre daha etkin olarak kullanabileceklerdir.

Genel bir eğilim olarak günümüzde, eğitimin finansmanının gelişmiş ülkelerde kamusal finansmandan aile ve firmaların daha çok katıldığı bireysel finansmana, gelişmekte olan ülkelerde ise yeni vergiler konulması ve özel okulların teşvik edilmesine doğru yöneldiği görülmektedir (Çetin, 2002). Sonuç olarak ülkeler yükseköğretim finansmanı konusunda yeni arayışlar içerisinde. Kamuoyu tarafından da yoğun şekilde tartışılan bu yeni arayışlar, giderek artan öğrenci sayısının yarattığı kamusal finansmandaki azalma neticesinde ülkeleri bireysel finansmana doğru yönlendirmektedir. Ancak bireysel finansman yöntemiyle üniversitelerin aslı görevlerini yerine getiremeyeceği de güçlü bir karşı tez olarak savunulmaktadır.

Tüm bu tartışmalar içerisinde ülkeler yükseköğretimde okullaşma oranını artırma, daha iyi eğitim hizmeti sunma, daha nitelikli bireyler yetiştirme gibi konularda birbirleriyle yarışmaktadır. Bu yarışta ülkeleri öne çıkartabilecek, akademisyenler arasında da tartışılan en önemli başlıklardan biri haline gelen, alt sistemlerden biri finansmandır (Conner & Rabovsky, 2011). Ülkeler bu nedenle farklı finansman yöntemleri benimsemekte ve var olan sistemlerinde zamanla değişiklik yapmaktadırlar. Türk yükseköğretim sistemi üniversite sayısında ve okullaşma oranlarında son yıllarda büyük gelişmeler kaydetmiştir. Bu gelişmelere karşılık değişmesi ve gelişmesi beklenen yükseköğretimin finansmanında, kurulduğu günden bu yana büyük bir değişiklik gerçekleştirilememiştir.

Bu araştırma, yükseköğretimin finansmanı ile ilgili olarak yapılan tartışmalarının son yıllarda yoğunlaşması, artan yükseköğretim talebini karşılamada sürdürülebilir kaynak arama arayışları ve Türkiye’de yükseköğretim finansmanına yönelik akademik çalışma eksikliğinden doğmuş ve bir gereklilik olarak görülmüştür. Bu gereklilik doğrultusunda katılımcıların Türk yükseköğretim finansmanına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırma tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Judd, Smith ve Kidder’a (1991) göre tarama modellerinde, araştırmacı neden-sonuç durumunu belirlemekten çok belirli bir duruma ilişkin yapıyı belirlemeyi amaçlar. Betimsel araştırma ise var olan bir olayı, birey ya da grubun özelliklerini var olduğu

şekilde tanımlayan, var olan durumu nicel ya da nitel yönden betimleyen bir araştırma türüdür (Karasar, 1998).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türk üniversitelerindeki finansman ile ilgili idari görevlerde çalışan personel oluşturmaktadır. ‘Yükseköğretim üst kuruluşları ile yükseköğretim kurumlarının idari teşkilatı hakkındaki kanun hükmünde kararnameye göre, üniversitelerdeki hizmet ve faaliyetlerin ekonomik ve etkin bir şekilde yerine getirilmesi için insan, para ve malzeme gibi mevcut kaynakların en uygun ve verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamak üzere strateji geliştirme daire başkanlığı ve idari mali işler daire başkanlıkları oluşturulmaktadır (Resmi Gazete, 21.11.1983). Bu daire başkanlıkları ile birlikte üniversite genel sekreterlikleri, bu hizmetlerin yürütülmesinde belirleyici bir konumdadır. Bu birimler ayrıca üniversiteye ait bütçe tasarılarını plan ve program esasına göre hazırlamak ve uygulanmasını izlemek, yatırım programlarının finansman kaynakları ile ilgili verileri toplamak ve değerlendirmek, uygulama sırasında nakit ve ödenek durumunu izlemek ve her türlü ödeme ve tahsil işleri yürütme görevlerini yerine getirmektedir. Bu gerekçelerle, üniversitelerin genel sekreterleri, strateji geliştirme daire başkanları, idari mali işler daire başkanları ile mali hizmet uzmanları araştırmanın çalışma evrenini oluşturmaktadır.

Örnekleme dâhil edilen üniversitelerin belirlenmesinde ODTÜ Enformatik Enstitüsü bünyesindeki “University Ranking by Academic Performance (URAP)” tarafından belirlenen sıralama esas alınmıştır. Evreni temsil eden örneklemin seçilmesinde olasılığa dayalı örnekleme yöntemlerinden tabakalı örnekleme kullanılmıştır. Bu örnekleme yönteminde her alt tabaka ayrı bir basit yansız örnekleme gibi örneklenir (Balci, 2010). Yükseköğretimin finansmanı ile ilgili yaşanan sıkıntılar üniversitelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılık göstermektedir. Bu amaçla örneklem alınırken üniversiteler gelişmişlik düzeyine göre tabakalandırılarak seçilmiştir. Tabakalı örnekleme evrendeki elemanların her temel özelliğinin örneklemede aynı oranda olmasını sağlar (Fraenkel & Wallen, 1990). Her alt tabakadan uygun sayıda üniversite, ulaşılabilirlik dikkate alınarak örnekleme dâhil edilmiştir. Tabakalı örneklemede örneklem büyüklüğünü

saptamada yaygın olarak kullanılan Cochran’ın önerdiği formülle (Balci, 2010) göre 96 devlet üniversitesinden 54 üniversite uygun örneklem büyüklüğü olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Aracı

Katılımcıların Türk yükseköğretim finansmanına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla anket yöntemi kullanılmıştır. Anket yöntemi, birincil kaynaktan veri toplama biçimidir (Odabaşı, 1998). Bu yöntemin kullanılmasında ki amaç genelleştirilebilir veriler elde etmektir. Bu çalışmada Özoğlu’nun (1992) anket geliştirme süreci izlenmiştir (Özoğlu, 1992). Anket geliştirme basamaklarının ilk adımı olan planlama aşamasında öncelikle araştırmanın amacı, kapsamı ve değişkenlerine göre hangi bilginin toplanması gerektiğine karar verilmiştir. Ayrıca anketin uygulama biçimine, soru-madde türüne ve yanıtlama şekline, anket ile bilgi toplanacak grubun niteliklerine, anketin içereceği soru-madde sayısına ve yanıtlama süresine ve biçimine karar verilerek anketin iskeleti oluşturulmuştur. Bir sonraki basamakta anket maddeleri yazılmıştır. Anketin ön deneme formunda 71 adet soru yer almıştır. Bu maddeler düzenlenerek uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşü sonrasında maddeler düzenlenerek ön uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Ön uygulama 15 kişi üzerinde yapılarak ön uygulama sonuçlarına göre düzeltme ve düzenlemeler yapılmış ve 48 maddeden oluşan ankete son şekli verilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde verilerin analizinden elde edilen bulgular, tablolar halinde verilmiş ve buna yönelik olarak da yorumlar yapılmıştır. Bulgular ve yorumlar anketin alt boyutlarına göre gruplandırılarak verilmiştir.

Yükseköğretimin Yönetimine İlişkin Bulgular

Yükseköğretimin yönetimine ilişkin beş maddeye ilişkin katılımcı görüşleri frekans ve yüzde değerleri dikkate alınarak Tablo 1’de sunulmuştur.

Yedi alt boyuttan oluşan anketin ‘yükseköğretimin yönetimi’ boyutu ile ilgili maddelere verilen cevaplar incelendiğinde; “Yükseköğretim kurumlarının yönetim biçimi ile finansmanı

Tablo 1: Yükseköğretimin Yönetimine İlişkin Görüşler

A. Yükseköğretimin Yönetimi	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum	
	F	%	F	%	F	%
Yükseköğretim kurumlarının yönetim biçimi ile finansmanı doğrudan birbiri ile ilişkilidir	74	53.62	4	2.90	60	43.48
Yükseköğretim kurumlarında mütevelli heyeti yapılanması hesap verilebilirliği arttıracaktır	83	60.14	12	8.70	43	31.16
Üniversitelerde oluşturulacak mütevelli heyet üyeleri, üniversiteyi finanse edenlerin temsilcileri olmalıdır	50	36.23	12	8.70	76	55.07
Üniversiteye verilen kamusal kaynakların tamamı üniversite yönetiminin belirleyeceği öncelikli alanlara harcanmalıdır	100	72.46	2	1.45	36	26.09
Alt yapı eksikliği (öğretim üyesi eksikliği, bina yetersizliği vb.) düşünülmeden her şehre bir üniversite açılması doğru değildir	103	74.64	7	5.07	28	20.29

doğrudan birbiri ile ilişkilidir” maddesine katılımcıların yaklaşık %54’ü katılıyorum ve %43’ü ise katılmıyorum ve sadece %3’si fikrim yok şeklinde cevap vermişlerdir. Katılımcıların bu maddeye vermiş oldukları yanıtlar birbirine oldukça yakındır.

“Yükseköğretim kurumlarında mütevelli heyeti yapılanması hesap verilebilirliği arttıracaktır” maddesine katılımcıların %62’ü katılıyorum, %7’si fikrim yok ve %31’i katılmıyorum şeklinde yanıtlar vermiştir. Buna göre katılımcıların çoğunluğu yükseköğretim kurumlarında mütevelli heyetinin hesap verilebilirliği arttıracığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Türkmen (2009) de, vakıf üniversitelerine benzer bir şekilde Türk devlet üniversitelerinde de en yüksek karar organı ve kurum tüzel kişiliğini temsil edecek mütevelli heyet benzeri bir yapının kurulmasını önermektedir.

Mütevelli heyet yapılanması ile ilgili “Üniversitelerde oluşturulacak mütevelli heyet üyeleri, üniversiteyi finanse edenlerin temsilcileri olmalıdır” maddesine ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde, yaklaşık %36’sı katılıyorum, %9’i fikrim yok ve %55’i ise katılmıyorum şeklinde ifade etmişlerdir. Katılımcılar, mütevelli heyet yapılanmasının hesap verilebilirliği arttıracığını düşünürken katılımcıların çoğunluğu mütevelli heyet üyelerinin üniversiteyi finanse edenlerin temsilcilerinden oluşması görüşüne katılmamaktadırlar. Bu madde ile ilgili olarak literatürde katılımcıların görüşleri ile uyuşmayan görüşler yer almaktadır. İlyas (2012), mütevelli heyet üyelerinin özel sektör üyelerinden oluşmasının üniversite-sanayi işbirliğinin kurulmasına katkı sağlayacağını ifade etmektedir.

Anketin bir diğer maddesi olan “Üniversiteye verilen kamusal kaynakların tamamı üniversite yönetiminin belirleyeceği öncelikli alanlara harcanmalıdır” maddesine katılımcıların yaklaşık %72’si katılıyorum, %26’sı katılmıyorum ve yalnızca %1’i ise fikrim yok şeklinde cevap vermiştir. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğu kamusal kaynak kullanımının üniversite yöne-

timinin belirleyeceği öncelikli alanlara harcanması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Yükseköğretimin yönetimi alt boyutuna ilişkin son madde olan “Alt yapı eksikliği (öğretim üyesi eksikliği, bina yetersizliği vb.) düşünülmeden her şehre bir üniversite açılması doğru değildir” maddesine ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde; yaklaşık %75’i katılıyorum, %5’i fikrim yok ve %20’si katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Kesik (2003), yeni fakülte ve yüksekokulların yeterli kaynağa sahip olmadan kampüsten uzakta ve bölge ekonomilerinin canlandırılması uğruna açılması, yükseköğretimin etkinliğini ve kalitesini azaltan en önemli nedenlerden biri olarak değerlendirmektedir. Ergen (2006) de, siyasi tercihler neticesinde yükseköğretim kurumlarına yenilerinin eklenmesi nedeniyle ağırlıklı olarak kamu kaynaklarıyla finansmandan dolayı yaşanan sorunun giderek içinden çıkılmaz bir hale dönüşeceğini savunmaktadır.

Kamusal Finansmana İlişkin Görüşler

Katılımcıların anketin ikinci boyutu olan kamusal finansmana ilişkin görüşleri frekans ve yüzde değerleri dikkate alınarak Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2’de katılımcıların üniversitelere verilen kamusal kaynak miktarı ve bu kaynakların aktarımına (doğrudan, dolaylı, performans göstergeleri, torba bütçe vb.) yönelik olarak sorulara vermiş oldukları yanıtların frekans ve yüzdeleri incelendiğinde ilk madde olan “Kamunun yükseköğretim için ayırdığı kaynak yetersizdir” ifadesine %54’ü katılıyorum, %2’si fikrim yok ve %43’ü katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Kamunun yükseköğretim için ayırdığı kaynağın yetersizliğine ilişkin elde edilen görüşler birbirine yakın olmakla birlikte çoğunluk bu görüşe katılmıştır. Katılımcıların kamunun yükseköğretim için ayırdığı kaynakların yetersizliği ile ilgili görüşlerini destekler nitelikte görüşler farklı çalışmalar da (Mutlu-

Tablo 2: Kamusal Finansmana İlişkin Görüşler

B. Kamusal Finansman	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum	
	F	%	F	%	F	%
Kamunun yükseköğretim için ayırdığı kaynak yetersizdir	75	54.35	3	2.17	60	43.48
Kamusal kaynakların yükseköğretimden ziyade okul öncesi ve ilkökul düzeylerine harcanması gereklidir	42	32.73	12	8.18	84	59.09
Üniversitelerin yatırım harcamalarının (bina yapımı gibi) tamamı kamusal kaynaklardan karşılanmalıdır	44	31.88	7	5.07	87	63.04
Kamusal kaynak üniversitelere doğrudan verilmelidir	84	60.87	9	6.52	45	32.61
Üniversitelere verilen kamusal kaynaklar performans göstergelerine (yayın sayısı, patent sayısı, öğrenci ve öğretim üyesi sayısı vb.) göre belirlenmelidir	105	76.09	2	1.45	31	22.46
Üniversitelere verilen kamusal kaynaklar dolaylı olarak (öğrenciler eliyle, projeler yoluyla vb.) aktarılmalıdır	38	27.54	20	14.29	80	57.97
Üniversitelere verilen kamusal kaynağın torba bütçe olarak verilmesi daha doğrudur	74	53.62	21	15.22	43	31.16
Üniversite içi kaynak kullanımında esnekliği arttırmak amacıyla fakülteler ayrı kamu tüzel kişiliğine sahip olmalıdır	38	27.54	8	5.80	92	66.67

er, 2008; Saygılı, Cihan, & Yavan, 2006; Akça, 2012; İlyas, 2012) ortaya konulmuştur. Dolayısıyla, Türkiye'nin yükseköğretimin finansmanı için daha fazla kaynak ayırması gerektiği, bununla birlikte verilen kaynakların verimli kullanılmasının, kaynak miktarının önüne geçebilecek bir parametre olduğu söylenebilir. Diğer bir anlatımla kaynağın ne kadar fazla olduğundan ziyade, ne kadar verimli kullanıldığı önemli olabilmektedir. Türkiye için hâli hazırda yükseköğretime sağlanan finansal kaynaklarla üretilen yükseköğretim hizmeti arasındaki ilişkiyi gösterebilecek bir veri bulunmamaktadır.

“Kamusal kaynakların yükseköğretimden ziyade okul öncesi ve ilkökul düzeylerine harcanması gereklidir” maddesine ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde %33'ü katılıyorum, %8'i fikrim yok ve %59'u katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Russell (1954), katılımcıların görüşünü destekler nitelikte bir yaklaşımla toplum tarafından temel ve orta öğretim düzeyinde öğrencilere sağlanan desteğin, yükseköğretim seviyesi için sağlanmamasından dolayı yükseköğretim kurumları tarafından öğrencilere daha fazla mali desteğin sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Buna karşın Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk ve ortaöğretimin finansmanının %90'ından fazlası kamu kaynaklarıyla, ancak yükseköğretimin ise sadece %30'u kamu kaynakları ile finanse edilmektedir (Türkmen, 2009).

Kamusal finansmanla ilgili bir diğer madde olan “Üniversitelerin yatırım harcamalarının (bina yapımı gibi) tamamı kamusal kaynaklardan karşılanmalıdır” ifadesine katılımcıların yaklaşık %32'si katılıyorum, %5'i fikrim yok ve %63'ü katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu bulguya göre katılımcıların çoğunluğu üniversitelerin yatırım harcamalarının tamamının kamusal kaynaklardan karşılanması gerektiği fikrine katılmamaktadırlar. Bu düşüncelerinde yatırım harcamalarının tamamının kamusal kaynaklardan sağlanmasının sürdürülebilir olmadığına ilişkin algıları belirleyici olmuş olabilir. Mutluer (2008), ortaya çıkan bulgunun aksine, yatırım harcamalarının getirisinin mevcut öğrencilerden ziyade gelecekteki öğrencilere olacağı gerekçesiyle yükseköğretim bütçeleri içinde yer alan yatırım ödeneklerinin devlet tarafından verilmesinin gerekli olduğunu savunmaktadır. Baum & Payea (2005) de, tüm ırksal/etnik ve cinsiyet temelli gruplar için, eğitim seviyesi ile yüksek kazanç arasında pozitif bir ilişki olduğunu ifade etmektedir.

Kamusal kaynakların üniversiteye tahsisi ile ilgili “Kamusal kaynak üniversitelere doğrudan verilmelidir” maddesine verilen katılımcı görüşleri incelendiğinde yaklaşık %61'inin katılıyorum, %7'sinin fikrim yok ve %33'ünün ise katılmıyorum şeklinde görüş belirttikleri gözlemlenmektedir. Buna göre katılımcıların çoğunluğu, kamusal kaynakların üniversiteye doğrudan verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Kamusal kaynakların üniversiteye tahsisi ile ilgili bir diğer madde olan “Üniversitelere verilen kamusal kaynaklar performans göstergelerine (yayın sayısı, patent sayısı, öğrenci ve öğretim üyesi sayısı vb.) göre belirlenmelidir” ifadesine yönelik katılımcı görüşleri incelendiğinde ise yaklaşık %76'sı katılıyorum, %1'i fikrim yok ve %22'si ise katılmıyorum şeklinde görüşte bulunmuşlardır. Bu bulguya göre katılımcıların büyük çoğunluğu kamusal kaynakların tahsisinin yayın sayısı, patent sayısı,

öğrenci ve öğretim üyesi sayısı gibi performans göstergelerine göre yapılması görüşünü savunmaktadır. İlyas (2012) da kamu kaynaklarının ülkenin öncelikleri çerçevesinde en etkin şekilde kullanılması için nesnel, üniversiteleri kamu kaynağına erişim konusunda rekabete sokan ve performansı ödüllendiren bir kaynak tahsis mekanizması olması gerektiğini iddia etmektedir. Ergen (2013), giderek büyüyen eğitim sistemi içinde içsel kaynak tahsisinin etkinliğinin artırılmasının bir zorunluluğa dönüştüğünü belirterek performans göstergelerinin verilecek bütçe ile ilişkilendirilmesinin önemine değinmiştir.

Kamusal kaynakların üniversiteye dolaylı aktarımı ile ilgili “Üniversitelere verilen kamusal kaynaklar dolaylı olarak (öğrenciler eliyle, projeler yoluyla vb.) aktarılmalıdır” maddesine katılımcıların yaklaşık %28'i katılıyorum, %14'ü fikrim yok ve %58'i ise katılmıyorum görüşünde bulunmuşlardır. Buna göre katılımcılar yükseköğretim kurumlarına aktarılabilecek kamusal kaynakların dolaylı finansman yöntemleri ile aktarılması konusunda çoğunlukla olumsuz görüş belirtmişlerdir. Katılımcıların görüşüne ters düşecek şekilde Altunbaşak (2011) tarafından yükseköğretimin finansmanı ile ilgili olarak yapılan model önerisinde kamusal kaynakların üniversitelere öğrenci eliyle aktarılması gerektiği vurgulanmıştır. Katılımcılar böyle bir yöntemin uygulanmasında piyasa kusurları olarak ifade edilen tüketici bilgisizliği, asimetric bilgi gibi unsurların başarısızlığa neden olabileceğini düşünmüş olabilirler.

Kamu kaynaklarının doğrudan finansmanı ile ilgili “Üniversitelere verilen kamusal kaynağın torba bütçe olarak verilmesi daha doğrudur” maddesine katılımcıların yaklaşık %54'ü katılıyorum, %15'i fikrim yok ve %31'i katılmıyorum şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir. Diğer bir anlatımla katılımcıların çoğunluğu yükseköğretime aktarılabilecek kamusal kaynağın doğrudan finansman yöntemlerinden torba bütçe yöntemi ile verilmesi yönünde görüş belirtmişlerdir.

Kamusal finansman alt boyutuna ilişkin son madde olarak katılımcılara yöneltilen “Üniversite içi kaynak kullanımında esnekliği arttırmak amacıyla fakülteler ayrı kamu tüzel kişiliğine sahip olmalıdır” maddesine yaklaşık %28 oranında katılıyorum, %6 oranında fikrim yok ve %67 oranında katılmıyorum şeklinde görüş bildirmişlerdir. Buna göre katılımcılar daha önceki yıllarda uygulandığı gibi fakültelerin ayrı kamu tüzel kişiliğine sahip olmasının üniversite içi kaynak kullanımında esnekliği arttırmayacağını düşünmektedirler.

Özel Sektörün Katkısına İlişkin Görüşler

Yükseköğretimin finansmanına özel sektörün katkısına yönelik sekiz maddeye ilişkin katılımcı görüşleri, frekans ve yüzde değerleri dikkate alınarak Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3'te özel sektörün katkısı alt boyutu ile ilgili maddelere katılımcıların vermiş oldukları cevapların frekans ve yüzdeleri sunulmaktadır. Katılımcılara ilk madde olarak yöneltilen “Vakıf üniversitelerinin yaygınlaşması yükseköğretim hizmetinin finansmanı bakımından kamuya destek olmaktadır” maddesine katılımcıların yaklaşık %63'ü katılıyorum, %16'sı katılmıyorum ve %21'i ise katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Frekans değerlerine bakıldığında katılımcıların büyük bir çoğunluğunun

Tablo 3: Özel Sektörün Katkısına İlişkin Görüşler

C. Özel Sektörün Katkısı	Katlıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum	
	F	%	F	%	F	%
Vakıf üniversitelerinin yaygınlaşması yükseköğretim hizmetinin finansmanı bakımından kamuya destek olmaktadır	87	63.04	22	15.94	29	21.01
Vakıf üniversitelerine devlet bu kurumların yarattıkları sosyal fayda doğrultusunda destek vermelidir	102	73.91	12	8,70	24	17.39
Kurulması planlanan özel üniversitelerin sanayi kuruluşları adına öğrenci okutması yükseköğretimin finansmanı bakımından kamuyu rahatlatacaktır	115	83.33	12	8.70	11	7.97
Üniversite-sanayi işbirliğini geliştirmek için özel üniversiteler açılmalıdır	93	67.39	11	7.97	34	24.64
Tüm masrafları sanayi kuruluşunun karşılaması şartı ile üniversiteler burslu öğrenci kabul edebilmelidir	125	90.58	5	3.62	8	5.80
Yükseköğretim hizmetinin ürettiği faydalardan yararlanan her kesim, finansmanı kendisine sağladığı fayda ölçüsünde karşılamalıdır	75	54.35	19	13.77	44	31.88
Sivil toplum kuruluşları yükseköğretimin finansmanına katkı sağlamalıdır	100	72.46	9	6.52	29	21.01
Yükseköğretimin finansmanına uluslararası kuruluşlar daha çok destek vermelidir	92	66.67	14	10.14	32	23.19

vakıf üniversitelerin yaygınlaşmasının yükseköğretim hizmetinin finansmanı bakımından kamuya destek olacağı fikrini savundukları görülmektedir. Mutluer (2008) de, vakıf yükseköğretim kurumlarının devlet bütçesine herhangi bir yük getirmediklerini belirtmektedir. Buna karşın oluşturduğu sosyal getiriler nedeniyle kamunun yükünü bir miktar azalttığı söylenebilir.

“Vakıf üniversitelerine devlet bu kurumların yarattıkları sosyal fayda doğrultusunda destek vermelidir” maddesine katılımcıların %74’ü katlıyorum, %9’u fikrim yok ve %17’si katılmıyorum şeklinde yanıtlar vermiştir. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğu devletin vakıf üniversitelerine, bu üniversitelerin yarattıkları sosyal fayda oranında destek olması gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir. Mutluer (2008), vakıf üniversitelerinin cari harcamalarının topluma sağladığı yarara isabet eden kısmın devlet tarafından ödenmesi gerektiğini ancak kamunun finansman yetersizliğinden dolayı bunun mümkün görünmediğini belirtmektedir. Yarattıkları toplumsal faydalar nedeniyle birçok ülkede özel üniversitelerin bütçeleri içinde kamu kaynakları önemli bir yer tutmaktadır (Kesik, 2003).

Özel üniversiteler ile ilgili “Kurulması planlanan özel üniversitelerin sanayi kuruluşları adına öğrenci okutması yükseköğretimin finansmanı bakımından kamuyu rahatlatacaktır” maddesine ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde, yaklaşık %83’ü katlıyorum, %9’u fikrim yok ve %8’i ise katılmıyorum şeklinde ifade etmişlerdir. Katılımcılar, kurulması planlanan özel üniversitelerin sanayi kuruluşu adına öğrenci okutmasını yükseköğretimin finansmanı bakımından kamuya çok büyük bir destek sağlayacağı görüşünde fikir birliği sağlamışlardır. Çalışkan & Meçik (2010), yükseköğretim kurumlarından mezun olarak işgücüne katılan gençlerin nitelikleri ile piyasada talep edilen niteliklerinin örtüşmemesinden dolayı gençlerin işsizlik sorununun çözülmediğini belirtmektedir. Katılımcıların yüksek oranda katıldığı bu uygulama ile sanayi kuruluşları adına okutulan öğrenciler

bir taraftan piyasanın istediği özelliklere göre eğitim alabilecekler, bir taraftan da istihdam garantili olabileceklerdir.

Anketin bir diğer maddesi olan “Üniversite-sanayi işbirliğini geliştirmek için özel üniversiteler açılmalıdır” maddesine katılımcıların yaklaşık %67’si katlıyorum, %24’ü katılmıyorum ve %8’i ise fikrim yok şeklinde cevap vermiştir. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğu bir önceki madde ile ilişkili bir şekilde üniversite-sanayi işbirliğini geliştirmek için özel üniversitelerin açılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Özel sektörün katkısına ilişkin bir başka madde de “Tüm masrafları sanayi kuruluşunun karşılaması şartı ile üniversiteler burslu öğrenci kabul edebilmelidir” ifadesi katılımcılara yöneltilmiştir. Bu maddeye ilişkin frekanslar incelendiğinde yaklaşık %91 oranında katlıyorum, %5 oranında fikrim yok ve %5 oranında katılmıyorum şeklinde katılımcı görüşlerinin olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların %90’ı gibi büyük bir çoğunluğu masraflarını sanayi kuruluşunun karşılaması şartı ile üniversitelerin burslu öğrenci kabul edebilmesini istemektedirler.

“Tüm masrafları sanayi kuruluşunun karşılaması şartı ile üniversiteler burslu öğrenci kabul edebilmelidir” ifadesine katılımcıların %91’i katlıyorum, %4’ü fikrim yok ve %6’sı katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, üniversitelerin sanayinin ihtiyacı olan bireylere, finansmanı ilgili kuruluşun sağlaması şartıyla eğitim hizmeti vermesi gerektiğini savunmaktadırlar.

Özel sektörün katkısını hizmetin yararları ile nasıl ilişkilendirebileceğine yönelik olarak “Yükseköğretim hizmetinin ürettiği faydalardan yararlanan her kesim finansmanı kendisine sağladığı fayda ölçüsünde karşılamalıdır” ifadesine katılımcıların yaklaşık %54’ü katlıyorum, %14’ü fikrim yok ve %32’si katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu bulguya göre katılımcıların daha büyük bir bölümü yükseköğretim hizmetinin ürettiği faydalardan yararlanan her kesimin finansmanı kendisine sağ-

ladığı fayda ölçünde karşılması gerektiğini düşünmektedirler. Mutluer (2008) de, yükseköğretim hizmetinin öğrencilere sağladığı yararın karşılığının öğrencilerden tahsil edilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının desteği ile ilgili “Sivil toplum kuruluşları yükseköğretimin finansmanına katkı sağlamalıdır” maddesine verilen katılımcı görüşleri incelendiğinde %72’si katılıyorum, yaklaşık %7’si fikrim yok ve %21’i ise katılmıyorum şeklinde görüş belirttikleri gözlemlenmektedir. Buna göre katılımcıların çoğunluğu sivil toplum kuruluşlarının yükseköğretim finansmanına katkı sağlaması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Özel sektörün katkısına yönelik son madde olan “Yükseköğretimin finansmanına uluslararası kuruluşlar daha çok destek vermelidir” ifadesine yönelik katılımcı görüşleri incelendiğinde ise katılımcıların yaklaşık %67’si katılıyorum, %10’u fikrim yok ve %23’ü ise katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu bulguya göre katılımcıların büyük çoğunluğu yükseköğretimin finansmanına uluslararası kuruluşlarının daha çok destek vermesi gerektiği görüşünü savunmaktadırlar.

Öğrenci Katkısına İlişkin Görüşler

Yükseköğretim finansmanında öğrencinin katkısının nasıl olacağına ilişkin yedi maddeye ilişkin katılımcı görüşleri, frekans ve yüzde değerleri dikkate alınarak Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4’de yükseköğretimin finansmanına öğrenci katkısının nasıl olması gerektiği ile ilgili katılımcıların vermiş oldukları yanıtların frekans ve yüzdeleri incelendiğinde ilk madde olan “Öğrenciler gelir durumlarına göre yükseköğretime katkıda bulunmalıdır” ifadesine yaklaşık %36’sı katılıyorum, %4’ü fikrim yok ve %62’si katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu bulguya göre katılımcılar öğrencilerin gelir durumlarına göre yükseköğretimin finansmanına katkıda bulunması görüşünü desteklememektedir. Türkmen (2009) de yükseköğretim finansmanında bu eğitimden yararlananların paylarının artırılması

yani öğrenim ücretlerinin artırılması yönündeki düşüncelere yapılan eleştirilerin temelinde bu durumun eşitsizlik yaratacağı varsayımı olduğunu belirtmektedir. Ancak pek çok ülke verileri kullanılarak yapılan deneysel çalışmalar, yükseköğretim öğrencilerinin finansmana katılmalarının yükseköğretime erişimde bir eşitsizlik yaratmadığını ortaya koymaktadır.

Yükseköğretim öğrencilerine kredi sağlama ile ilgili olarak yöneltilen “Yükseköğretim öğrencilerine, eğitim maliyetlerini (barınma, kırtasiye, öğrenim katkı payı vb.) karşılama için devlet ile bankalar işbirliği yaparak sifra yakın faizle kredi sağlamalıdır” maddesine ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde %69’u katılıyorum, %8’i fikrim yok ve %23’ü katılmıyorum şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir. Buna göre katılımcıların büyük bir çoğunluğu “devletin bankalar ile işbirliği yaparak düşük faiz oranıyla yükseköğretim öğrencilerine kredi sağlamalıdır” fikrini desteklemektedir. Mutluer (2008) yükseköğretim finansmanı için geliştirdiği modelin ana kaidelerini dar gelirli öğrencilerin borçlandırılarak, kredi sağlanarak yükseköğretim finansmanına katkılarının sağlanması olarak belirtmiştir. Teker & Teker (2012) de devletin büyük bürokratik maliyetlere katlanarak çok verimli olmayan bir sistem içinde yürütmeye çalıştığı yükseköğretim kredilendirme sistemini aracı kuruluşların daha hızlı, daha yaygın, daha düşük maliyetli ve daha verimli hale getirebileceğini ifade etmektedirler. Benzer şekilde Altunbaşak (2011) öğrenci kredilerinin devletin anlaşma yaptığı özel bir banka aracılığı ile verilmesinin daha uygun olabileceğini belirtmektedir. Akça (2012) da Türkiye’nin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal şartlar altında gelire dayalı kredi sisteminin yükseköğretimin finansmanında en uygun finansman modeli olduğunu iddia etmektedir. Dolayısıyla kredi uygulamalarının, bankaların sahip olduğu deneyimden yararlanarak yürütülmesinin daha verimli olabileceği söylenebilir.

Öğrenci katkısına ilişkin bir diğer madde olan “Öğrencilerden yükseköğretimin maliyetine katılmaları istendiğinde, yükseköğretim talebi düşmeyecektir” ifadesine katılımcıların yaklaşık

Tablo 4: Öğrenci Katkısına İlişkin Görüşler

D. Öğrenci Katkısı	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum	
	F	%	F	%	F	%
Öğrenciler gelir durumlarına göre yükseköğretime katkıda bulunmalıdır	49	35.51	4	2.90	85	61.59
Yükseköğretim öğrencilerine, eğitim maliyetlerini (barınma, kırtasiye, öğrenim katkı payı vb.) karşılama için devlet ile bankalar işbirliği yaparak sifra yakın faizle kredi sağlamalıdır	95	68.84	11	7.97	32	23.19
Öğrencilerden yükseköğretimin maliyetine katılmaları istendiğinde, yükseköğretim talebi düşmeyecektir	63	45.65	14	10.14	61	44.20
Öğrencilerin maliyete katılmaları eğitime verdikleri önemi arttıracaktır	52	37.68	15	10.87	71	51.45
Ödeme gücünü çeken öğrencilerin sıkıntılarını üniversite dışı kurumlar (vakıflar, dernekler ve Kredi Yurtlar Kurumu vb.) çözmelidir	103	74.64	5	3.62	30	21.74
Öğrencilere verilen tüm kredilerin geri dönüşünün takibinin devlet tarafından yapılması işlevsel değildir	37	26.81	23	16.67	78	56.52
Öğrenci kredi geri ödemesine belli bir gelir seviyesinin üstüne çıktıktan sonra başlamalıdır	120	86.96	4	2.90	14	10.14

%46'sı katılıyorum, %10'u fikrim yok ve %44'i katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu bulguya göre katılımcıların yarısı maliyete öğrencilerin katılmaları istendiğinde yükseköğretim talebinin düşmeyeceğini ifade etmelerine rağmen diğer yarısı bu görüşe katılmamakta ya da bu konuda bir fikre sahip olmadığını bildirmektedir.

Öğrenci katkısı ile ilgili yöneltilen "Öğrencilerin maliyete katılmaları eğitime verdikleri önemi arttıracaktır" maddesine verilen katılımcı görüşleri incelendiğinde %38'inin katılıyorum, yaklaşık %11'inin fikrim yok ve %52'sinin ise katılmıyorum şeklinde görüş belirttikleri gözlemlenmektedir. Buna göre katılımcıların çoğunluğu öğrencilerin eğitime verdikleri önemin maliyete katılmaları ile artmayacağını ifade etmişlerdir.

Ödeme gücünü çeken öğrenciler ile ilgili bir diğer madde olan "Ödeme gücünü çeken öğrencilerin sıkıntılarını üniversite dışı kurumlar (vakıflar, dernekler ve Kredi Yurtlar Kurumu vb.) çözmelidir" ifadesine yönelik katılımcı görüşleri incelendiğinde ise yaklaşık %75'i katılıyorum, %4'ü fikrim yok ve %22'si ise katılmıyorum şeklinde görüşte bulunmuşlardır. Bu bulguya göre katılımcıların büyük çoğunluğu ödeme gücünü çeken öğrencilerin sıkıntılarını vakıflar, dernekler, kredi yurtlar kurumu gibi üniversite dışı kurumların çözmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır. Bu soruda katılımcılar öğrenci desteklerinin üniversite dışından kurumlar tarafından yapılması gerektiğini belirterek bir yönyle bu durumun yükseköğretim finansmanı ile doğrudan ilişkili

olmadığı fikrini savunmuşlardır. Buna karşın, Teker & Teker (2012) tarafından Türk yükseköğretim sistemi için önerilen finansman modellerinin dikkate aldığı tüm kriterler, katılımcıların görüşlerinden farklı olarak, öğrenci destekleri ile ilgilidir. Bu modellerde, gerçekten finansmana ihtiyaç duyan bireylerin objektif olarak belirlenebilmesi, ihtiyaç duyulan kredi miktarının ölçülebilmesi, ihtiyaç duyulan kredinin vadesi, kredi faizi, geri ödeme süresi, taksit miktarı, kredi teminatı, vergi muafiyetleri ve indirimleri gibi unsurlar üzerinde durulmuştur. Ancak yükseköğretimin finansmanı içinde tartışılan konular arasında yükseköğretim öğrencilerine destek konusunun tek başına bir finansman çözümü sunacak yapıda olmadığı söylenebilir.

Öğrencilere verilen kredilerin geri dönüşü ile ilgili "Öğrencilere verilen tüm kredilerin geri dönüşünün takibinin devlet tarafından yapılması işlevsel değildir" maddesine katılımcıların yaklaşık %27'si katılıyorum, %17'si fikrim yok ve %57'si ise katılmıyorum görüşünde bulunmuşlardır. Buna göre katılımcılar öğrencilere verilen kredilerin geri dönüşünün takibinin devlet tarafından yapılmasının işlevsel olmadığı ile ilgili maddeye çoğunlukla olumsuz görüş belirtmişlerdir. Yani, katılımcılar kredi geri dönüşünün devlet tarafından yapılmasının işlevsel olduğunu inanmaktadır.

Öğrenci katkısına yönelik son madde olan "Öğrenci kredi geri ödemesine belli bir gelir seviyesinin üstüne çıktıktan sonra başlamalıdır" ifadesine yönelik katılımcı görüşleri incelendiğinde

Tablo 5: Öz kaynak Yaratmaya İlişkin Görüşler

E. Öz Kaynak Yaratma	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum	
	F	%	F	%	F	%
Üniversiteler kendi yarattıkları kaynaklar ile kendi finansmanını sağladığında bu kaynaklar daha verimli kullanılacaktır	117	84.78	3	2.17	18	13.04
Üniversitelerin kendi gelirlerini yaratma ihtiyacı onları daha girişimci olmaya zorlayacaktır	120	86.96	6	4.35	12	8.70
Üniversitelerin kendi gelirlerini yaratma ihtiyacı onları daha yenilikçi olmaya zorlayacaktır	120	86.96	4	2.90	14	10.14
Üniversitelerin kendi gelirlerini yaratmaları onların özerkliklerini geliştirici bir uygulamadır	120	86.96	2	1.45	16	11.59
Üniversitelerin kendi kaynaklarını geliştirmek adına piyasaya açılması bilimin ticarileşmesine neden olur	66	47.83	9	6.52	63	45.65
Yeni üniversite kampüsü oluşturulurken, ihtiyaçtan fazla alan satın alınarak bu alanlar üniversitenin finansmanı için kullanılmalıdır	46	33.33	13	9.42	79	57.25
Kendi yarattığı kaynakları harcama tasarrufu sadece üniversitenin kendisinde olmalıdır	117	84.78	3	2.17	18	13.04
Üniversitelerin daha çok bağış toplayabilecek uygulamaları hayata geçirmeleri gereklidir	89	64.49	10	7.25	39	28.26
Üniversitelerin mezun öğrencilerinden bağış yoluyla gelir elde etmesinde ülkenin gelişmişlik düzeyi önemlidir	76	55.07	23	16.67	39	28.26
Üniversitelerin finansmanında döner sermaye gelirleri bir çözümdür	97	70.29	6	4.35	35	25.36
Tıp Fakültesi bulunmayan üniversiteler de başka faaliyetlerle (proje geliştirme, şirketlere eğitim hizmeti sunma, sanayi ile işbirliği kurma vb.) döner sermaye gelirlerini arttırmalıdır	127	92.03	4	2.90	7	5.07

ise katılımcıların yaklaşık %87'si katılıyorum, %3'ü fikrim yok ve %10'u ise katılmıyorum şeklinde görüşte bulunmuşlardır. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğu öğrencilerin aldıkları kredilerin geri ödemelerine, eğitim sonrasında kazançları belirli bir düzeyin üstüne çıktıktan sonra başlamaları görüşünü savunmaktadırlar. Altunbaşak (2011) da büyük oranda öğrencilere kredi verme yoluyla yükseköğretimin finansmanını sağlamayı amaçladığı modelinde öğrenci geri ödemelerinin ancak asgari ücretten yüksek bir gelirle iş bulduğu taktirde başlamasını önermektedir. Öğrencilerin mevcut sosyo-ekonomik durumlarından bağımsız olması nedeniyle öğrencilerin gelecekteki gelirlerine endeksli kredi sisteminin her ekonomik düzeyden öğrencinin yükseköğretime erişimini arttırabileceği söylenebilir.

Öz Kaynak Yaratmaya İlişkin Görüşler

Üniversitelerin öz kaynaklarını yaratmasının yükseköğretim kurumlarını nasıl etkileyebileceğine ve öz kaynak yaratma yöntemlerine yönelik oluşturulan 11 maddeye ilişkin katılımcı görüşleri, frekans ve yüzde değerleri dikkate alınarak Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5'de öz kaynak yaratma alt boyutu ile ilgili maddelere katılımcıların vermiş oldukları cevapların frekans ve yüzdeleri sunulmaktadır. Katılımcılara ilk madde olarak yöneltilen "Üniversiteler kendi yarattıkları kaynaklar ile kendi finansmanını sağladığında bu kaynaklar daha verimli kullanılacaktır" maddesine katılımcıların yaklaşık %85'i katılıyorum, %13'ü katılmıyorum ve sadece %2'si ise fikrim yok şeklinde cevap vermişlerdir. Frekans değerlerine bakıldığında katılımcıların büyük bir çoğunluğunun üniversitelerin kendi yarattıkları kaynaklar ile kendi finansmanlarını sağlamalarının daha verimli olacağı fikrini savundukları görülmektedir. Teker & Teker (2012)'de gelişmiş ülkelerdeki üniversitelerin kendi gelirlerini yaratabilmeleri nedeniyle bu kurumların dünyanın en iyi üniversiteleri arasına girebildiğini ifade etmektedirler. Diğer bir anlatımla kaynakların sağlanma şekli üniversitenin etkinliğini de belirleyen bir değişkene dönüşebilmektedir.

İkinci olarak yöneltilen "Üniversitelerin kendi gelirlerini yaratma ihtiyacı onları daha girişimci olmaya zorlayacaktır" maddesine katılımcıların %87'si katılıyorum, %4'ü fikrim yok ve %9'u katılmıyorum şeklinde yanıtlar vermiştir. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğu kendi gelirlerini yaratma ihtiyacının üniversiteleri daha girişimci olmaya zorlayacaktır görüşünü desteklemektedirler.

Öz kaynak yaratmanın etkilerine yönelik olarak hazırlanan "Üniversitelerin kendi gelirlerini yaratma ihtiyacı onları daha yenilikçi olmaya zorlayacaktır" maddesine ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde, yaklaşık %87'si katılıyorum, %3'ü fikrim yok ve %10'u ise katılmıyorum şeklinde görüş ifade etmişlerdir. Katılımcılar, kendi gelirlerinin yaratma ihtiyacının üniversiteleri daha yenilikçi olmaya zorlayacağı görüşünde fikir birliği sağlamışlardır.

Anketin bir diğer maddesi olan "Üniversitelerin kendi gelirlerini yaratmaları onların özerkliklerini geliştirici bir uygulamadır" maddesine katılımcıların yaklaşık %87'ü katılıyorum, %12'si katılmıyorum ve yalnızca %1'i ise fikrim yok şeklinde cevap ver-

miştir. Buna göre, katılımcıların büyük çoğunluğu önceki maddeler ile ilişkili bir şekilde üniversite özerkliğinin, üniversitelerin kendi öz kaynaklarını arttırması ile geliştirilebileceği görüşünü savunmaktadır.

Öz kaynak yaratmaya ilişkin bir başka maddede "Üniversitelerin kendi kaynaklarını geliştirmek adına piyasaya açılması bilimin ticarileşmesine neden olur" ifadesi katılımcılara yöneltilmiştir. Bu maddeye ilişkin frekanslar incelendiğinde yaklaşık %48 oranında katılıyorum, %7 oranında fikrim yok ve %46 oranında katılmıyorum şeklinde katılımcı görüşlerinin olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların daha büyük bir çoğunluğu üniversitelerin kendi kaynaklarını geliştirmek adına piyasaya açılmasının bilimin ticarileşmesine yol açmayacağını düşünmekteyken, bu gruba yakın bir çoğunluk ise üniversitelerin piyasaya açılmasının bilimin ticarileşmesine yol açacağı yönünde görüş belirtmiştir.

Üniversite arazisinin oluşturduğu rantın öz kaynak yaratma olabirliğine yönelik olarak "Yeni üniversite kampüsü oluşturulurken, ihtiyaçtan fazla alan satın alınarak bu alanlar üniversitenin finansmanı için kullanılmalıdır" ifadesine katılımcıların yaklaşık %33'ü katılıyorum, %9'u fikrim yok ve %57'si katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu bulguya göre katılımcıların çoğunluğu yeni üniversite kampüsü oluşturulurken, ihtiyaçtan fazla alan satın alınarak ilerde üniversiteye kaynak yaratmak için bu arazilerinin kullanılmasını fikrini desteklememektedir.

Öz kaynakların tasarrufu ile ilgili olarak yöneltilen "Kendi yarattığı kaynakları harcama tasarrufu sadece üniversitenin kendisinde olmalıdır" maddesine verilen katılımcı görüşleri incelendiğinde yaklaşık %85'i katılıyorum ve %13'i katılmıyorum şeklinde görüş belirtildiği gözlemlenmektedir. Buna göre, katılımcıların çoğunluğu kendi yarattığı kaynakları harcama tasarrufunun sadece üniversitenin kendinde olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Üniversitelerin bağış toplama yoluyla öz kaynak yaratmasına yönelik "Üniversitelerin daha çok bağış toplayabilecek uygulamaları hayata geçirmeleri gereklidir" maddesine verilen katılımcı görüşleri incelendiğinde %64'i katılıyorum, yaklaşık %7'si fikrim yok ve %28'i ise katılmıyorum şeklinde görüş belirtmiştir. Buna göre, katılımcıların çoğunluğu üniversitelerin daha çok bağış toplayabilecek uygulamaları hayata geçirmesinin gerekli olduğu görüşünü savunmaktadır. Bağışın süreklilik arz edebilecek bir kaynak olması (Russell, 1954) nedeniyle yükseköğretim kurumlarının bağış yoluyla gelir etmek için çaba sarf etmeleri gerektiği söylenebilir.

Öz kaynak yaratma ile ilgili bir diğer madde olan "Üniversitelerin mezun öğrencilerinden bağış yoluyla gelir elde etmesinde ülkenin gelişmişlik düzeyi önemlidir" ifadesine yönelik katılımcı görüşleri incelendiğinde ise yaklaşık %55'i katılıyorum, %17'si fikrim yok ve %28'i ise katılmıyorum şeklinde görüşte bulunmuşlardır. Bu bulguya göre katılımcıların çoğunluğu üniversitelerin mezun öğrencilerden bağış yoluyla gelir elde etmesinde ülkenin gelişmişlik düzeyinin gelişmişlik düzeyinin önemli olduğu görüşünü savunmaktadır.

Döner sermaye gelirleri ile ilgili "Üniversitelerin finansmanında döner sermaye gelirleri bir çözümdür" maddesine katılımcı-

ların yaklaşık %70'i katılıyorum, %4'ü fikrim yok ve %25'i ise katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Buna göre, katılımcılar döner sermaye gelirlerinin üniversitelerin finansmanında önemli bir unsur olduğu görüşünü ifade etmişlerdir.

Öz kaynak yaratmaya yönelik son madde olan "Tıp Fakültesi bulunmayan üniversiteler de başka faaliyetlerle (proje geliştirme, şirketlere eğitim hizmeti sunma, sanayi ile işbirliği kurma vb.) döner sermaye gelirlerini arttırmalıdır" ifadesine yönelik katılımcı görüşleri incelendiğinde ise katılımcıların yaklaşık %92'si katılıyorum, %3'ü fikrim yok ve %5'i ise katılmıyorum şeklinde görüşte bulunmuşlardır. Bu bulguya göre katılımcılar üniversitelerin tıp fakültesi olmaksızın proje geliştirme, şirketlere eğitim hizmeti sunma, sanayi ile ortaklıklar kurma gibi faaliyetlerle döner sermaye gelirlerini arttırmaları konusunda fikir birliği sağlamaktadırlar.

Yükseköğretimde Eşitlik İlkesine İlişkin Görüşler

Yükseköğretimde eşitlik ilkesine yönelik oluşturulan dört maddeye ilişkin katılımcı görüşleri, frekans ve yüzde değerleri dikkate alınarak Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6'da yükseköğretimde eşitlik ilkesi ile ilgili katılımcıların vermiş oldukları yanıtların frekans ve yüzdeleri incelendiğinde ilk madde olan "Gelir düzeyi yüksek ailelerin çocuklarını bedava okutma toplumda bir gelir adaletsizliği oluşturmaktadır" ifadesine yaklaşık katılımcıların yaklaşık %47'si katılıyorum, %9'u fikrim yok ve %44'ü katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu bulguya göre katılımcıların gelir düzeyi yüksek ailelerin çocuklarını bedava okutmanın toplumda bir gelir adaletsizliği oluşturduğuna ilişkin olumlu ve olumsuz görüşlere sahip oldukları söylenebilir. Mutluer (2008) de yükseköğretim kurumlarının sunmuş oldukları hizmetin kamu hizmeti olarak görülmesi ve maliyetlerin belirli bir kısmının öğrencilerden alınma yoluna gidilmemesinin, Türkiye'de mevcut gelir dağılımı bozukluğunu daha da olumsuz hale getirdiğini ileri sürmektedir. Buna karşın, yükseköğretimin bir kısmının paralı hale getirilmesi düşüncesinin Türkiye'de sosyal açıdan haksız ve gereksiz bir tepki ile karşılanacağını da belirtmektedir.

Yükseköğretim ücretsiz sunumuna yönelik "Eğitim yaşına gelmiş tüm yurttaşlar eğitim almak istediklerinde, devlet kurum-

larından bu hizmeti ücretsiz alabilmelidir" maddesine ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde %83'ü katılıyorum, %16'sı katılmıyorum ve sadece %1'i fikrim yok şeklinde görüş belirtmişlerdir. Buna göre katılımcıların büyük bir çoğunluğu eğitim yaşına gelmiş tüm yurttaşların eğitim almak istediklerinde, devlet kurumlarında bu hizmeti ücretsiz alabilmelidir fikrini desteklemektedir.

Eşitlik ilkesine ilişkin bir diğer madde olan "Yükseköğretim hizmetinin bedelini ödeyebilecek olanların finansmana katılması, ödeyemeyecek olanların daha fazla desteklenmesi anlamına gelmektedir" ifadesine katılımcıların yaklaşık %56'sı katılıyorum, %13'ü fikrim yok ve %31'i katılmıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu bulguya göre, katılımcıların yarısından çoğu yükseköğretimin bedelini ödeyemeyecek olanların daha fazla desteklenmesi için bu hizmetin bedelini karşılayabilecek durumda olanların finansmana katılması gerektiği görüşüne katılmaktadır.

Eşitlik ilkesi ile ilgili son olarak yöneltilen "Üst gelir grubuna mensup aile çocukları genellikle gelişmiş kamu üniversiteleri, vakıf üniversiteleri veya yurtdışındaki özel üniversitelere gidebilmektedirler" maddesine verilen katılımcı görüşleri incelendiğinde yaklaşık %95'i katılıyorum, %2'si fikrim yok ve %3'ü ise katılmıyorum şeklinde görüş belirtmiştir. Buna göre katılımcıların neredeyse tamamı, üst gelir grubuna mensup aile çocuklarının genellikle gelişmiş kamu üniversitelerine, vakıf üniversitelerine veya yurtdışındaki özel üniversitelere gittikleri yönünde görüş belirtmişlerdir. Katılımcıların bu maddeye yüksek oranda "katılıyorum" cevabı vermesinin arkasındaki nedenin özel ders, dersane gibi gölge mekanizmalar aracılığı ile ekonomik durumu iyi olan öğrencilerin yükseköğretime erişiminin daha yüksek olması ile ilişkisi olabilir. Kamu kaynaklarıyla sübvansede edilmekte olan yatırımlardan faydalananların büyük kısmı, gelir seviyesi açısından avantajlı konumdaki öğrencilerdir (Türkmen, 2009). Altunbaşak (2011), vakıf üniversitelerine giriş konusunda üst gelir gruplarının, toplumun büyük bir kısmının ücreti ödeyemeyecek olmasından dolayı sadece %5'lik bir kesimle yarıştıklarını eleştirerek belirtmektedir. Dolayısıyla toplumun her kesimi tarafından eşitlikçi bir uygulama olarak değerlendirilen merkezi seçme ve yerleştirme sınavının, maddi

Tablo 6: Yükseköğretimde Eşitlik İlkesine İlişkin Görüşler

F. Eşitlik	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum	
	F	%	F	%	F	%
Gelir düzeyi yüksek ailelerin çocuklarını bedava okutma toplumda bir gelir adaletsizliği oluşturmaktadır	66	46.88	10	9.38	62	43.75
Eğitim yaşına gelmiş tüm yurttaşlar eğitim almak istediklerinde, devlet kurumlarından bu hizmeti ücretsiz alabilmelidir	115	83.33	1	1.04	22	15.63
Yükseköğretim hizmetinin bedelini ödeyebilecek olanların finansmana katılması, ödeyemeyecek olanların daha fazla desteklenmesi anlamına gelmektedir	81	56.25	45	12.50	42	31.25
Üst gelir grubuna mensup aile çocukları genellikle gelişmiş kamu üniversiteleri, vakıf üniversiteleri veya yurtdışındaki özel üniversitelere gidebilmektedirler	128	94.79	3	2.08	7	3.13

imkânları nedeniyle belirli bir kesime daha büyük bir şans tanıdığı düşünülebilir.

Yükseköğretimde Etkinlik İlkesine İlişkin Görüşler

Yükseköğretimde etkinlik ilkesine yönelik oluşturulan beş maddeye ilişkin katılımcı görüşleri, frekans ve yüzde değerleri dikkate alınarak Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7’de etkinlik ilkesi alt boyutu ile ilgili maddelere katılımcıların vermiş oldukları cevapların frekans ve yüzdeleri sunulmaktadır. Katılımcılara ilk madde olarak yöneltilen “Türkiye’deki mevcut yükseköğretim yapılanmasında kaynakların etkin kullanılıp kullanılmadığı ile ilgili hesap verme mekanizmaları eksiktir” maddesine katılımcıların yaklaşık %74’ü katılıyorum, %23’ü katılmıyorum ve %3’ü ise fikrim yok şeklinde cevap vermişlerdir. Frekans değerlerine bakıldığında katılımcıların büyük bir çoğunluğu Türkiye’deki mevcut yükseköğretim yapılanmasında kaynakların etkin kullanılmasını sağlayan hesap verme mekanizmalarının olmadığı görüşünü savunmaktadır.

İkinci olarak yöneltilen “Öğrenciler yükseköğretim maliyetine katıldıkları zaman üniversiteye daha çok sahip çıkacaklardır” maddesine katılımcıların %38’i katılıyorum, %12’si fikrim yok ve %49’u katılmıyorum şeklinde yanıtlar vermiştir. Buna göre, katılımcıların yarısı öğrencilerin maliyete katılmalarının üniversiteyi sahiplenmelerinde bir değişikliğe neden olmayacağı yönünde görüş belirtmişlerdir.

Yükseköğretimde etkinlik ilkesi ile ilgili bir diğer maddede “Öğrencilerin yükseköğretimin maliyetine katılacak olmaları onların üniversite tercihlerini rasyonelleştirecektir” ifadesi verilmiştir. Bu maddeye ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde, yaklaşık %52’si katılıyorum, %11’i fikrim yok ve %37’si ise katılmıyorum şeklinde ifade etmişlerdir. Katılımcıların yarısından biraz fazlası üniversite tercihlerinin rasyonelleşmesinde öğrencilerin maliyete katılmalarının etkili olabileceği görüşünü savunmaktadır.

Anketin bir diğer maddesi olan “İç denetim birimlerinin bağımsızlığının sağlanması mali kaynakların kullanımında etkinliği arttıracaktır” maddesine katılımcıların yaklaşık %81’i katılıyorum, %14’ü katılmıyorum ve %4’ü ise fikrim yok şeklinde cevap vermiştir. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğu

mali kaynakların kullanımında etkinliğin artırılması için iç denetim birimlerinin bağımsızlığının sağlanması gerektiğini düşünmektedir. Denetimin temel amacı mali hesapların ve hesapların kullanımına ilişkin raporların doğru olduğu ile ilgili nihai kontrolden sorumlu olanlara güvence sağlamaktır (Russell, 1954). Yükseköğretim kurumlarında mali kaynakların kullanımı, kaynakları sağlayan paydaşlar tarafından kontrol edilmek istenmektedir. Bu kontrolü sağlayan iç denetim birimlerinin bağımsızlıkları, kaynakların doğru ve etkin kullanımı ile ilgili geri bildirimlerin güvenilirliğini de arttırmaktadır.

Yükseköğretimde etkinlik ilkesine ilişkin olarak son maddede “Kamu üniversitelerine kaynak ayırırken üniversiteler arasındaki rekabetin önünü açıcı göstergelerle ilişkili bir formül geliştirilmelidir” ifadesi katılımcılara yöneltilmiştir. Bu maddeye ilişkin frekanslar incelendiğinde yaklaşık %88 oranında katılıyorum, %6 oranında fikrim yok ve %6 oranında katılmıyorum şeklinde katılımcı görüşlerinin olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların büyük bir çoğunluğu devlet üniversitelerinde rekabetin önünü açabilmek amacıyla, kamusal kaynakların rekabeti destekleyen göstergelerden oluşan formüller ile hesaplanarak tahsis edilmesi fikrini desteklemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Vakıf üniversitelerinin yönetim yapılanmasında yer alan, devlet üniversitelerinde de oluşturulması planlanan mütevelli heyeti yapılanması yükseköğretim kurumlarının hesap verilebilirliğini arttıracaktır. Kaynak oluşturma yönünde sürekli bir faaliyette bulunan, yerel kaynakları üniversiteye transfer etmeye çalışan mütevelli heyetinin kaynakların üretilmesi konusundaki sorumluluğu karşılığında hesap verilebilirliği arttırabileceği düşünülmektedir.

Alt yapı eksikliği düşünülmeden her şehre bir üniversite açılması doğru bir uygulama değildir. Kaynakların boşa gitmemesi için alt yapı eksikliği giderilmeden yeni üniversiteler açılmamalıdır. Kamu kaynaklarının yeni üniversiteler açarak sadece bina yapımına harcanması kaynakların bir yönüyle heba olmasına neden olmaktadır. Yükseköğretimin topluma ve bireye sağladığı getirilerin tamamı insan potansiyelinin artması ile mümkün olabilecektir. Her yere, her şehre üniversite açılması uygulama-

Tablo 7: Yükseköğretimde Etkinlik İlkesine İlişkin Görüşler

G. Etkinlik	Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum	
	F	%	F	%	F	%
Türkiye’deki mevcut yükseköğretim yapılanmasında kaynakların etkin kullanılıp kullanılmadığı ile ilgili hesap verme mekanizmaları eksiktir	102	73.91	4	2.90	32	23.19
Öğrenciler yükseköğretim maliyetine katıldıkları zaman üniversiteye daha çok sahip çıkacaklardır	53	38.41	17	12.32	68	49.28
Öğrencilerin yükseköğretimin maliyetine katılacak olmaları onların üniversite tercihlerini rasyonelleştirecektir	72	52.17	15	10.87	51	36.96
İç denetim birimlerinin bağımsızlığının sağlanması mali kaynakların kullanımında etkinliği arttıracaktır	112	81.16	6	4.35	20	14.49
Kamu üniversitelerine kaynak ayırırken üniversiteler arasındaki rekabetin önünü açıcı göstergelerle ilişkili bir formül geliştirilmelidir	121	87.68	8	5.80	8	5.80

ları bu kurumları diploma dışında kültürel, sosyal, entelektüel bir aktarım yapamayan kurumlar haline getirmektedir. Diğer taraftan Türkiye'nin mevcut üniversite sayısı da yetersizdir ve artırılması gerekmektedir. Üniversite sayısı ne kadar artarsa, sektör ne kadar büyürse üretilen hizmetin kalitesi de doğru orantılı olarak artacaktır. Diğer bir anlatımla üniversite sayısının artışı amaçlamak doğru bir politika olmakla birlikte alt yapı eksikliği giderilmeden her şehirde üniversite olması düşüncesi doğru bir motivasyon kaynağı değildir.

Kamunun yükseköğretim için ayırdığı kaynaklar kısmen yetersizdir. Türkiye ile diğer ülkeler karşılaştırıldığında kamunun yükseköğretime ayırdığı kaynağın GSMH'ya oranı OECD'ye üye ülkelerin ortalamasından yüksektir. Ancak Türkiye'nin genç nüfusa sahip olması, GSMH'sının göreceli olarak düşük olması ve üniversitelerin kamusal kaynaklar dışında kaynak üretmedeki sorunları nedeniyle kamunun ayırdığı kaynaklar yetersizdir.

Üniversitelere aktarılacak kamusal kaynaklar performans göstergelerine göre belirlenmeli ve doğrudan finansman yöntemi ile üniversite bütçesine dahil edilmelidir. Birçok ülkede yükseköğretime ayrılan kamusal kaynakların kupon sistemi gibi dolaylı finansman yöntemleri ile aktarılması giderek yaygınlaşmaktadır. Buna rağmen Türkiye'deki uygulayıcılar doğrudan finansman yöntemlerini dolaylı finansman yöntemlerine tercih etmektedir.

Kamusal kaynak üniversitelere torba bütçe şeklinde verilmelidir. Üniversiteler, torba bütçe ile verilen kaynakları kendi önceliklerine göre harcama yetkisine sahip olacaklardır. Böylece yükseköğretim kurumlarının mali özerkliği sağlanabilecektir. Torba bütçe sistemi ile üniversitelerin daha esnek hareket edebileceği, vakıf üniversiteleri ve özel üniversiteler ile rekabette var olan dezavantajların giderileceği düşünülmektedir.

Vakıf üniversitelerinin yaygınlaşması yükseköğretim hizmetinin finansmanı bakımından kamuya destek olmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre yükseköğretim sistemine vakıf üniversitelerinin önemli bir katkısı vardır. Vakıf yükseköğretim kurumlarında yapılan harcamaların yükseköğretim sistemi için harcanan özel kaynaklar olduğu düşünüldüğünde yükseköğretimin finansmanı konusunda bu üniversiteler devlete destek olmaktadır. Vakıf üniversitelerine yarattıkları sosyal fayda doğrultusunda kamusal kaynaklardan destek verilmelidir.

Özel üniversitelerin açılmasının desteklenmesi gerekmektedir. Özel üniversitelerin açılması üretilen hizmet ve hizmetin finansmanı bakımından kamuya destek olacaktır. Ayrıca piyasa mekanizmalarına yapısı gereği daha kolay uyum sağlayabilecek olan özel üniversiteler, sanayi-üniversite işbirliğini geliştirebilecektir.

Yükseköğretimin finansmanını, yükseköğretimin ürettiği faydalardan yararlanan her kesim, kendisini etkileyen fayda ölçüsünde desteklemelidir. Yükseköğretimin finansmanına, yükseköğretimin özel getirilerinin fazlalığından dolayı öğrenciler ve aileleri, sosyal getirilerinden dolayı devlet, işgücü piyasasındaki üretkenliği yükselttiği için özel işletmeler, toplumsal bilinci arttırmışından dolayı sivil toplum kuruluşları,

ulusal sınırların giderek kaybolması neticesinde üretilen faydaların sınır ötesine taşınmasından dolayı uluslararası kuruluşlar, destek olmalıdır.

Yükseköğretim öğrencilerine, tüm eğitim maliyetlerini (temel yaşam masrafları, kırtasiye ve öğrenim katkı payı) karşılamak için devletin kontrolünde kredi sağlanmalıdır. Öğrencilere verilen kredilerin geri dönüşü takibinin devlet tarafından yapılmasının dezavantajlarını ortadan kaldırmak için bankacılık sektörünün deneyimlerinden yararlanılabilir. Devlet burada kontrolör olarak banka ile olan anlaşmaları kontrol etmeli, öğrenciye bankanın sifra yakın faizle kredi vermesini sağlamalıdır. Devlet, bankanın kayba uğramaması için verilen kredi miktarının faizini ödemeli ya da bankanın ödemesi gerekli vergiden düşmelidir.

Öğrenci, kredi geri ödemesine belli bir gelir seviyesinin üstüne çıktıktan sonra başlamalıdır. Birçok ülkede uygulandığı gibi öğrencilere belli bir gelirin üstüne çıktığında ödemek koşuluyla kredi verilmelidir. Kredi geri dönüşü için asgari koşul belli bir gelir seviyesinin üstü olarak belirlenirken, azami ödeme süresinin de belirlenmesi gerekmektedir.

Üniversiteler kendi yarattıkları kaynaklar ile finansmanlarını sağladığında bu kaynakları daha verimli kullanabilecektir. Üniversitelerin kendi yarattığı kaynakları kullanması üniversitelere belirli bir esneklik sağlayacak, üniversiteler çevresel ihtiyaçlara daha hızlı cevap verebilecektir. Bununla birlikte üniversitelerin kaynakları oluşturmada yaşanan sıkıntıları bilerek, bu kaynakları kullanma yönünde daha isabetli kararlar verebileceği de düşünülmektedir. İnsan doğasında olduğu gibi, kendi parasını kendisi için harcayan üniversiteler de kaynakları daha verimli kullanacaklardır.

Üniversitelerin kendi yarattığı kaynakları harcama tasarrufu sadece üniversitenin kendisinde olmalıdır. Bu durum üniversitelerin özellikle mali özerkliği olmak üzere diğer özerklik alanlarını da genişletebilecektir. Bu noktada siyasi otoritenin, üniversitelerin kendi ihtiyaçlarını daha iyi belirleyebileceklerine güvenmesi gerekmektedir.

Üniversitelerin daha çok bağış toplayabilecek uygulamaları hayata geçirmeleri gerekmektedir. Bağış toplama konusunda üniversitenin vermiş olduğu eğitimin kalitesi, yöneticilerin bireysel gayretleri, üniversitenin kurumsallaşma düzeyi, ülkenin genel gelir seviyesi ve kültürel faktörler etkili olmaktadır. Öğrencilerin mezuniyet sonrası yaptıkları bağış, üniversiteye olan aidiyet hissi ile doğru orantılıdır. Bu nedenle üniversitelerin öğrencilerde bir üst kimlik oluşturması gerekmektedir. Buna karşın Türk yükseköğretim sisteminin finansmanında bağışın şimdilik önemli bir yer alamayacağı düşünülmektedir. Üniversitelerin birçoğunun yeni kurulması ve henüz mezun vermemesi, kurumsallaşmalarını tamamlayamamış olmaları gibi nedenlerle 'bağış', henüz geniş bir tabana yayılamayacaktır.

Yükseköğretim hizmetinin bedelini ödeyebilecek olanların finansmana katılmasını sağlayarak, ödeyecek güce sahip olmayanların daha fazla desteklenmesi sağlanabilecektir. Üst gelir grubuna mensup aile çocukları genellikle gelişmiş kamu üniversitelerine, vakıf üniversitelerine ve yurtdışındaki özel

üniversitelere gitmektedirler. Gelişmiş kamu üniversitelerinde okuyan öğrencilerin cari maliyetlerinin yüksek olmasına rağmen, ödeme gücü olanlardan bu maliyetlerin alınmaması eşitsizliğe neden olmaktadır.

İç denetim birimlerinin bağımsızlığının sağlanması mali kaynakların kullanımında etkinliği arttıracaktır. İç denetim birimlerinin bağımsızlığının sağlanması için bu birimlerde görevli çalışanların, göreve getirilme ve görevden alınma yetkisinin üniversite yönetiminden alınarak üniversite paydaşlarından oluşan bir kurul aracılığı ile yapılması gerekmektedir.

Kamu üniversitelerine kaynak ayırırken üniversiteler arasındaki rekabetin önünü açıcı göstergelerle ilişkili bir formül geliştirilmelidir. Üniversitelerin ürettiği hizmetin miktarı ve kalitesi, öğrenci ve akademik personel sayısı, üniversitenin bulunduğu bölgeden kaynaklı ek kaynak ihtiyacı gibi değişkenler dikkate alınarak herkesin kabul edeceği değişkenlerden oluşan böylece herkesin adil olduğuna inandığı formüller, kamu kaynaklarının üniversitelere tahsisinde belirleyici olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akça, H. (2012). Yükseköğretimin finansmanı ve Türkiye için yükseköğretim finansman modeli önerisi. *Yönetim ve Ekonomi*, 19(1), 91-104.
- Altunbaşak, Y. (2011). Yükseköğretimin finansmanına ilişkin bir model önerisi. *Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar (UYK-2011)*, 1(IV), pp. 198-201, İstanbul.
- Balci, A. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler* (8. Baskı) Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Baum, S. & Payea, K. (2005). *Education Pays, 2004: The benefits of higher education for individuals and society*. New York: The College Board.
- Buyrukoğlu, S. (2010). *Yükseköğretim Hizmetinin Finansmanı ve Devlet Üniversitelerinin Performansını Ölçmeye Yönelik Bir Analiz*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Conner, T. W. & Rabovsky, T. M. (2011). Accountability, affordability, access: a review of the recent trends in higher education policy research. *The Policy Studies Journal*, 39(1), 93-112.
- Çalışkan, Ş., & Meçik, O. (2010). Sosyal Sermayenin Oluşumunda ve Radikalleşmenin Önlenmesinde Eğitimin Rolü içinde Sever, M., Cinoğlu, H. Başibüyük, O. (Der.), *Terörün Sosyal Psikolojisi* (pp. 41-63), Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Çetin, Ş. (2002). Mesleki ve teknik eğitimin finansmanı (Fransa, Finlandiya, Danimarka ve Türkiye Örneği). *Milli Eğitim Dergisi*, 155-156.
- Ergen, Z. (2006). Yükseköğretim Karma Malının Niteliği ve Finansmanı Üzerine. *Sosyoekonomi*, 1, 11-24.
- Ergen, H. (2013). Türkiye’de Eğitimde Planlama Yaklaşımları ve Kullanılan Eğitim Göstergeleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 151-167.
- Fraenkel, J.R. & Wallen, N.E. (2003). *How to Design and Evaluate Research in Education*. New York: McGraw Hill.
- İlyas, İ.E. (2012). *Yükseköğretimin Finansmanı: Türkiye için Model Önerisi*, Uzmanlık Tezi. Kalkınma Bakanlığı, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü. Yayın No: 2338. Ankara.
- Judd, C. M., Smith, E. R., & Kidder, L. H. (1991). *Research Methods in Social Relations* (6th ed.). Forth Worth, TX, USA: Holt, Rinehart, and Winston.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kesik, A. (2003). *Yükseköğretimde Yeni Bir Finansman Modeli Önerisi: Bütünsel Model*, Ankara Maliye Bakanlığı APK Kurulu Yayını (No: 2003/362).
- Küçükcan, T. & Gür, B. (2009). *Türkiye’de Yükseköğretim Karşılaştırmalı bir Analiz*. Ankara: Siyaset, Eğitim, Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı.
- Russell, J. D. (1954). *The Finance of Higher Education*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Mutluer, K. (2008). *Türkiye’de Yükseköğretimin Başlıca Sorunları ve Sorunlara Çözüm Önerileri*. Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını.
- Odabaşı, Y. (1998). *Anket yöntemi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Özoğlu, S. Ç. (1992). Davranış bilimlerinde anket: Bilgi toplama aracının geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25(2), 321-39.
- Saygılı, Ş., Cihan, C., & Yavan, Z. A. (2006). *Eğitim ve Sürdürülebilir Büyüme: Türkiye Deneyimi, Riskler ve Fırsatlar*. Ankara: TÜSIAD Büyüme Stratejileri Dizisi No: 7.
- Söyler, İ. (2009). Yükseköğretimin finansmanı: yeni beklentiler ve hedefler ışığında normatif bir yaklaşım. *Sayıştay Dergisi*, 72, 3-26.
- Teker, S. & Teker, D. (2012). Yükseköğretim finansmanı: Türkiye için model önerileri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13(2), 301-314.
- Türkmen, F. (2009). *Yükseköğretim Sistemi İçin Bir Finansman Modeli Önerisi*. Ankara: DPT Yayınları.
- Yaraşır, S. (2004). *Fayda/Maliyet Analizi’nin Yükseköğretim Harcamalarına Uygulanması: PAÜ-İ.B.B.F. Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yeşilbağ, Y. (2005). *Türk yükseköğretim sisteminde eğitimin getirileri: Ampirik bir uygulama*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,